

MAFI-metoden fokuserar på familjens samspel med barnet. Monica Hedenbro, som introducerat modellen, ser vilken nytta socionomerna har av den.

TEXT: MONICA HEDENBRO ILLUSTRATIONER: MIA FERNAU

Samspel i familjen

kombinationen av dessa två metoder, Marte Meo och LTP, utvecklas till MAFI-metoden.

I DEN TIDIGA utvecklingen och anknytningen talar man om betydelsen av att föräldrar ska vara känslomässigt intonande till barnet och lyhörda för att ta emot och ge gensvar till barnets signaler. Det kan finnas omständigheter i en familjs liv som försvårar den intuitiva förmågan men det finns också möjligheter att emotionellt öppna upp för denna viktiga föräldrafunktion.

För att förstå mönster i en familj är det angeläget att komma underfund med hur den första tiden såg ut tillsammans med just det barn som har bekymmer. Att utforska detta och ta noggrann anamnes kräver tid. Vi måste ha respekt för att det här är viktig kunskap även om barnet är tio år eller äldre. Alltför ofta hör jag talas om barn som fått en ADHD diagnos utan utredning om vad som hänt tidigare i barnets liv. Barnet kan till exempel ha varit med om en skilsmässa vid ett års ålder med växelvis boende mellan två föräldrar som haft stora konflikter och inte kunnat tala med varandra. Hur kan detta ha påverkat, hur kan vi förstå och med vilket system skall vi arbeta?

Forskning visar att mönster i familjesamspel skapas de första 100 dagarna i en familj och de förblir stabila under uppväxten. Jag har tittat på 15-åringars kommunikation i sina familjer som jag följt sedan de var nyfödda och mönstren är stabila. Resultaten antyder att ungdomarna använder sig av samma stil som deras föräldrar gjorde tidigt i sina liv, till exempel i hur man inkluderar eller exkluderar varandra.

SAMPELSARBETE SYFTAR till att stödja föräldrars eller omsorgsgivares kommunikation med barnet så att känsligheten för barnets behov och signaler ökar. I Sverige har Marte Meo, utvecklat av Maria Aarts i Holland, varit mycket använd. I arbetet använder man filmkameran som hjälpmedel för att fånga vardagliga ögonblick mellan förälder och barn och analysera detta samspel. I det samtal i vilket man sedan visar ögonblick från filmen sker ett ömsesidigt reflekterande om barnets behov och föräldrarnas möjligheter eller hinder.

I ett forskningsarbete som jag genomfört använde jag mig av en metod (LTP-Lausanne Trilogue Play) som är ett paradig som utvecklats i Schweiz av E. Fivaz-Depeursinge och hennes team. Metoden har använts i forskning sedan mitten av 1990-talet och tillämpas nu runt om i världen. Den används också i konsultation och behandling. Metoden är utvecklad för att kombinera den systemteoretiska teorin med utvecklingsteori.

Att se barns utveckling och problem inte enbart som individuella eller i ett dyadiskt sammanhang utan också ur ett familjeperspektiv har alltid varit viktigt för socialarbetare. Familjebildning sker på många olika sätt och roller och påfrestningar som finns i familjer i dagens samhälle blir därför ännu viktigare att förstå. Denna artikel utforskar och beskriver hur

MONICA HEDENBRO

TITEL: Socionom, leg. psykoterapeut och med.dr i barnpsykiatri.

BAKGRUND: Arbetat i 30 år som handledare och med utbildning. Har egen mottagning i Bromma. I mer än 20 år har Monica arbetat med att göra filmer om kommunikation i familjen, både i undervisnings-syfte och till föräldrar. Hon är en internationellt aktiv forskare.

Precis som en sjukgymnast behöver se hur kroppen rör sig och vad man kan träna behöver också vi behandlare se hur familjens medlemmar rör sig mellan varandra och speciellt till den som behöver hjälp. Som familjemedlem och del av systemet behöver man professionell vägledning i att förstå var i systemet och hur en förändring kan ske. Det är inte alltid där det gör ont som skadan eller "felet" sitter. En skada i ryggen kan kännas som mycket ont i höften. Så är det också i familjen. Beteenden och problem kan komma från ett helt annat delsystem.

MAFI STAR FÖR Mikro Analys och Familje Intervention och är en utveckling och kombination av de båda metoderna Marte Meo och LTP där ett kodningsinstrument CPICS är grunden för analys och intervention.

Efter den första filmningen i familjen

analyseras de rörliga bilderna med hjälp av ett kodningsschema. Det är en kombination av variabler i en systemisk kodning med fokus på organisation, deltagande, gemensamt fokus och känslomässigt engagemang samt en analys enligt CPICS (Child Parents Interaction Coding System) i en förkortad modell. I CPICS-analysen finns nyckelvariabler som; bidrag, bekräftelse, turtagning, inkludering, synkronisering, triangulering samt övergångar.

Det triadiska familjesamspillet kan liknas vid att spela musik i en trio. Vilka spelar och vilken musik är det man spelar – dur eller moll – eller använder man alla stämningsslägen? Kan man ackompanjera, är det någon som aldrig får spela eller behövs en mikrofon eller förstärkare för att någon ska höras? Kan man ta och ge alla i en familj solo och vara den som endast jammar med? Dessa frågor är viktiga i familjelivet.

»Först när man ser alla system kan man förstå hur familjen och barnet har det.«

Framst har MAFI använts på familjer med barn i förskoleåldern men sprids även till familjer med äldre barn. Vi måste gå tillbaka och se hur kommunikation, strategier och roller uppstått. Vi måste noggrant överväga vilka mekanismer som finns i familjesystemet eller har funnits för att kunna hjälpa en familj med barn som har svårigheter i utveckling eller beteende.

FAMILJEN SITTER PLACERAD vid ett bord i en triangel och samspelar i fyra delar: Först den ena föräldern och barnet där den andre föräldern endast är närvarande och sedan byter de roller. I tredje delen samspelar alla tre och i sista delen är det mamma och pappa som pratar med varandra och barnet är endast närvarande. Instruktionen läses upp för dem alla. Att endast vara närvarande är en svår roll. Känner man sig avvisad eller exkluderad? Hur gör de två som samspelar med varandra, vänder sig bort från den endast närvarande parten eller sitter de fortfarande i en triangel? Den inre bilden av "tresamhet" är det som i hög utsträckning avgör hur man handskas med sina roller.

De olika delsystem man kan observera är den ena föräldern-barn, den andra föräldern-barn, båda föräldrarna-barn och föräldrarna/paret. I delarna har man olika roller och en grund i den systemteoretiska teorin är att först när man ser alla systemen kan man förstå hur familjen och barnet har det. Kliniskt använder man sällan mer än en kamera och fokuserar då på barnet men har hela familjen med i bild. Under filmningen zoomar man in bilden på barnet ibland för att kunna använda dessa bilder i återgivning med föräldrarna. När familjen själva fullföljer övningen är det vanligt med en tid mellan 15 och 20 minuter för hela övningen. När familjen avslutat är det viktigt att fråga hur de upplevt det och hur föräldrarna tror barnet upplevt situationen. Kände de igen sig själva och varandra?

Familjer som har svårigheter i relationen med barnet eller varandra pratar sällan med varandra vid övergångarna till olika delar utan försöker via icke-verbala tecken ge signaler. Många gånger kan man se hur barnet undrande tittar från den ena till den andre föräldern för att förstå vad som händer. Barnets kraft används till att läsa av föräldrarna på ett liknande sätt som anknytningsstrategier kan visa sig för ett otryggt anknutet barn och hindra utveckling och välmående. En central fråga är hur vi kan hjälpa familjerna att behålla en känsla av "tre eller vi-samhet" när situationer, känslor är svåra. MAFI hjälper oss att förstå hur hela systemet fungerar och med hjälp av denna information kan vi välja fortsatt intervention.

Övningen kan göras i alla åldrar och det är bara stol och leksaker eller uppgift som ska anpassas. För närvarande är den använd på barn från 2 månader till 15 år.

TERAPEUTEN ANALYSERAR filmen med hjälp av kodningsschemat CPICS där mikroskeenden och ögonblick är grunden. Frågeställning och problem med barnet och familjen är i fokus. Analysen av filmen ska sluta i ett antal noggrant utvalda sekvenser eller ögonblick för att visa och samtala med familjen om dessa.

Precis som i Marte Meo använder vi oss ofta av en fin startbild på barnet. Det förenar och fokuserar paret på föräldrarollen. Bilderna ska väljas ut och visa barnets signaler, affekter och behov men också att föräldrarna svarar upp på ett för barnet utvecklingsstödande sätt. De blir sin egen förebild och barnet är den som ger feedback till dem så att kraften att fortsätta göra på detta sätt växer. De ögonblick som inte alls ser bra ut och är mycket svåra talar man om istället för att visa.

Viktigt i det familjesystemiska användandet av samspelsarbete med kamera är att också inkludera de olika systemen i de klipp vi väljer

att visa. Det betyder att man bör visa något från samtliga fyra delar på ett sätt så att familjesystemet kan stödjas till ett bättre fungerande. Till exempel kan detta betyda att om den ena föräldern inte alls är engagerad och delaktig när den andre samspelar med barnet, så väljer man ett ögonblick där han/hon ser engagerad ut och talar om betydelsen för barnet och troligtvis föräldern. Att i sina tankar och känslor veta att man har den andre föräldrarnas stöd och bekräftelse i sin kontakt med barnet är viktigt.

ÅTERFÖRINGSSAMTALET PRÄGLAS av att arbeta tillsammans med familjen för att försöka förstå barnet och vad som hjälper bäst samt att också förstå och tala om föräldrarnas upplevelse. Dels för att visa respekt - det är inte enbart vi som behandlare som kan förstå och bedöma - dels är det en träning i mentalisering.

Familjen sitter så att vi kan se dem båda samtidigt som vi tittar på bilden. Första gången ramar vi tydligt in vad vi ska titta på eftersom föräldrar ofta är oroliga och då inte kan följa med. Föräldrarnas frågor ska lyftas och hela samtalet ska ske med ömsesidighet och i dialog/trilog. Vi behöver i samtalet hitta former för att förstå och arbeta med de inre bilder föräldrarna har. Vi behöver också visa respekt för de svårigheter de upplever även om vi inte ser dem på filmen. Man kan säga att arbetet ofta handlar om att skapa nya bilder av barnet men även av sig själv som förälder och familj. Vårt arbete bör också hela tiden stödja eller arbeta med det som sker i rummet mellan föräldrarna så att de ömsesidigt kan stödja varandra, dela. Ibland måste vi hjälpa till så att detta sker i samtalet även om det inte sker i filmen.

Det framkommer ofta i samtalet att det är svårt att inte få gensvar av barnet. Man kan därför tycka att övningen är extra påfrestande. Känns det så är det svårt att träna och öva på det som barnet just behöver, vara i kommunikativ ömsesidighet. Att känna sig avvisad är en känsla som lätt kan väckas och man ersätter dessa stunder med andra aktiviteter.

Övningen kan användas som en del i en bedömning men bör återlämnas till familjen i ett samtal. I behandlingsarbetet kan upprepade filmningar vara viktiga för att se att det som talas om i samtalen blir omsatt i interaktionen med barnet närvarande. När nya filmer görs så sker nya analyser. En LTP filmning kan också följas av ett samtal eller en annan typ av situa-

tion och filmning. Det betyder att man kan fortsätta variera uppgifterna/leksaker i övningen men att man gör ett antal triadsituationer. Men det kan också betyda att man kan fortsätta behandlingsarbetet med att arbeta endast med en dyad eller triaden på andra sätt. Att upprepa LTP-övningen under arbetets gång och när man närmar sig avslutning är att rekommendera.

INOM STOCKHOLMS BARNPSYKIATRI används metoden speciellt i späd- och småbarnsteam och är nu med i riktlinjerna för detta arbete. MAFI blir en del av det reguljära bedömnings- och behandlingsarbetet och filmning växlas med samtal. Vi presenterade detta arbete på en världskongress i juni 2014. Användningen sprids nu också uppåt i åldrarna och i övriga landet. En uppsats nyligen skriven på en Steg 2 utbildning av S. Bromander ger en intressant beskrivning av hur man kan använda metoden som del i en barnpsykiatrisk bedömning.

Inom socialtjänsten drev jag 2011-2013 ett projekt i samarbete med Sundbybergs stad och Rinkeby Kista stadsdel, delvis finansierad av Allmänna Barnhuset. Projektet kallades BRIFA - Barnets Röst i Familjehem och Adoptivfamilj. När vi startade detta arbete handledde jag C. Bäsén (i Sundbyberg stad) när hon skrev en uppsats, och tillsammans med B. Andersson i Rinkeby/Kista stadsdel genomförde vi projektet som därefter har kunnat fortsätta inom ramen av det reguljära familjehemsarbetet.

Fokus i BRIFA var att ge stöd till familjehemsföräldrar och hjälpa dem hitta sätt att samspela med och vara förälder till barn som saknar tillit och är otrygga. När ett barn byter familj följer de strategier som varit funktionella i den tidigare miljön med barnet in i den nya familjen, trots att de inte längre behövs. Här kan de verka irrationella. En ökad förståelse för barnets strategier, hur de uppkommit samt känslor och behov som gömmer sig bakom, kan stödja föräldrarna så att barnet kan reparera och skapa nya strategier.

EN CENTRAL FRÅGA är hur denna metod och kunskap kan komma att användas i arbetet inom utredning och behandling i socialtjänsten. Hur man ska utveckla MAFI-metoden så att den blir möjlig att använda inom socialtjänsten utan att den bara blir ytterligare en metod man måste hålla sig till, är en fråga för vidare utforskning. ●